

RAPPORT

Oddaproessen Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet

Riksantikvaren er direktorat
for kulturminneforvaltning
og er faglig rådgiver for
Miljøverndepartementet i
utviklingen av den statlige
kulturminnepolitikken.

Riksantikvaren har også
ansvar for at den statlige
kulturminnepolitikken
blir gjennomført og har i
denne sammenheng et
overordnet faglig ansvar
for fylkeskommunenes og
Sametingets arbeid med
kulturminner, kulturmiljøer og
landskap.

Besøksadresse:

Dronningensgate 13, 0152 Oslo

Postadresse:

Postboks 8196 Dep. N-0034 Oslo

Telefon: (+47) 22 94 04 00

Telefaks: (+47) 22 94 04 04

www.ra.no/postmottak@ra.no

Denne sluttrapporten er en av tolv sluttrapper fra pilotprosjektene i Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet. Rapportene beskriver prosjektenes egne erfaringer og synspunkter. Riksantikvaren som programansvarlig, overleverer sin rapport til Miljøverndepartementet. I tillegg rapporterer forskningsinstitusjonene Nordlandsforskning og Telemarksforskning som har evaluert arbeidet i programmet.

Alle prosjektrapportene med vedlegg kan lastes ned på nettstedet ra.no eller verdiskaping.info

På nettstedet vil Riksantikvaren legge ut nyttig informasjon om hvordan kulturminner kan brukes som ressurser i samfunnsutviklingen. Aktuelle dokumenter, artikler, filmer fra alle prosjektene og lenker til videre lesing vil ligge på denne nettsiden.

Oddaprosessen.no

Foto omslagsbilde: Liv Eirill Evensen

Navn på prosjekteier: Odda kommune og Norsk Vasskraft- og Industristadmuseum i partnerskap

Nettside: www.odda.no og www.nvim.no

Riksantikvaren 2011
www.ra.no

Parajett er et
Svanemerket
trykkeri
Lisens 341.630

Sammendrag

Denne sluttrapporten omfatter perioden 2007-2010 for pilotprosjektet Oddaprosessen, med forprosjektåret 2006.

Oddaprosessen har arbeidet med verdiskaping med utgangspunkt i kulturminner på tomte etter det tidligere Odda Smelteverk AS. Smelteverket gikk konkurs i 2003, og et stort område midt i Odda sentrum ble liggende øde. Et stort antall industribygg og -strukturer gikk inn i begynnende forfall raskt etter at strømmen var slått av. En privat aktør, Smelteverket Næringsutvikling AS, gikk inn og kjøpte ut størstedelen av konkursboet. Odda kommune sikret seg en rekke enkeltbygg i portalområdet. Oddaprosessen har tatt utgangspunkt i de byggene Odda kommune ervervet, og har arbeidet med en gradvis utvidelse av virkeområdet til å gjelde store deler av tomte, i samarbeid med et økende antall private eiere.

De ulike delprosjektene tok raskt form fra starten av, og Oddaprosessen har tatt opp i seg både restaureringstiltak, kunnskapsbæring og -overføring, by- og sentrumsutvikling samt reiseliv med utgangspunkt i Odda og Tyssedal som industristeder. Verdiskapingen er både kulturell, økonomisk, sosial og miljømessig. Det er etablert nye møteplasser, mange ulike arrangementer har funnet sted, guiding,

formidling og kunnskap har fått ny fokus, men vi har aller sterkest vektlagt restaurering av enkeltbygg i vårt arbeid.

Å arbeide med verdiskaping med utgangspunkt i industrielle kulturminner er et nybrottsarbeid nasjonalt sett, med egne utfordringer og problemstillinger innenfor områder som materialvalg, støtteordninger og gjenbruk. Arbeidet lokalt har gitt fokus på behovet for økt, nasjonal kompetanse innenfor restaureringsfaget, og dette behovet har blitt møtt med et eget restaureringssenter i Odda. De ulike delprosjektene i Oddaprosessen spiller på lag, tegninger fra arkivet digitaliseres til glede for nye eiere, restaurering med utgangspunkt i tegningene sikrer kulturminner og gir ny kunnskap og mulighet for ny bruk, vitensenterarbeid gir unge elever styrket lokal identitet, og reiselivssatsningen gir et nytt blikk på "Odda i verden", Odda som reiselivsmål med helt særegne historiske kvaliteter som industristed.

Prosjektdeltakerne har lært mye av å arbeide med verdiskaping på kulturminnefeltet, og prosjektledelsen anser prosjektet med resultater som vellykket, til tross for et til tider

krevenne arbeid. **Prosjektet har gjennom prosjektperioden generert over 22,5 millioner kroner i eksterne tilskudd (se økonomirapport).**

Oddaprosessen har lagt grunnlag for et enda mer omfattende og mer langsiktig arbeid med utgangspunkt i den tidligere smelteverkstomte i Odda sentrum, og har utviklet arbeidsmetoder som både har gitt økonomisk uttelling og nyttig erfaring for videre arbeid. Oddaprosessen har vært et kontaktpunkt mellom kulturminneforvaltning og offentlig forvaltning. Det tar tid å oppnå holdningsendring til teknisk-industrielt kulturminnevern, og det tar tid å bearbeide en dramatisk konkurs som den vi har sett ved Odda Smelteverk AS. Det er fortsatt mye arbeid som gjenstår, blant annet er SINDARK, et senter for industriarkiv, i støpeskjeen. En ser blant annet også et stort potensial i en fortsatt oppfølging av Fargeplanen for Odda sentrum, i lyssetting av enkeltobjekter og i ny bruk av fredete bygg med omkringliggende områder.

Det fulle verdiskapingspotensialet til objektene på den tidligere smelteverkstomte er ennå ikke realisert.

Pilotprosjektet

1.1 Bakgrunn for søknaden

Konkursen ved Odda Smelteverk AS i 2003 la et stort sentrumsområde på 167 mål, med et stort antall bygninger og industristrukturer, øde. Området hadde til da vært avstengt for allmennheten. Konkursen satte spor i mange menneskers liv.

Odda ble en omstillingskommune og måtte

tenke nytt. Det ble utarbeidet en søknad om fyrtårnsmidler/konsesjonsraft midler fra fylkeskommunen i 2004 – *Smeltedigelen*.

Søknaden om et pilotprosjekt under Riksantikvaren, *Ka e' det med Odda*, ble politisk forankret i utviklingskomiteens møte 8. mars 2006. Ved en seremoni i Oslo 17. oktober 2006 tok daværende ordfører Toralv Mikkelsen på vegne av Odda kommune og Norsk Vasskraft-

og Industristadmuseum imot daværende miljøvernminister Helen Bjørnøys utfordring om å bli ett av 11 pilotprosjekter innenfor Riksantikvarens verdiskapingsprogram på kulturminnefeltet, og Oddaprosessen.no så dagens lys. Oddaprosessen ble i starten drevet parallelt med prosjektet *Odda i utvikling*.

Utsnitt fra reguleringsplanen

1.2 Beskrivelse av kulturminnene, kulturmiljøene, landskapet som er utgangspunktet for prosjektet

Oddaprosessen har tatt utgangspunkt i tomte etter det tidligere Odda Smelteverk AS. Smelteverket drev produksjon av cyanamid, karbid, dicyanamid m.m., mange ulike

produkter i ulike faser av verkets levetid. Området inneholder bygninger fra den tidligste oppstarten av verket og fremover. Smelteverket er en sammensetning av flere fabrikker; i dag ser en fremdeles tydelig én produksjonslinje for cyanamid og én for karbid.

Smelteverkstomta som kulturmiljø er svært variert arkitektonisk, en variasjon som svarer til de mange

funksjonene verket har hatt (ofte "én funksjon" pr. enkeltbygg). En finner mange eksempler på et internasjonalt preg når en beveger seg omkring på området. Her finner en to tvillingbygg i tre, teglsteinsbygninger med klassisistiske detaljer, sagtak, platekledd funksisbygg og høye industristrukturer med monumentalt, skulpturelt preg. For en nærmere gjennomgang og vurdering av kulturminnene henvises det til

rapporten "Verneverdier Odda Smelteverk" (2006, Helge Schjelderup sivilarkitekter MNAL).

- Portbygg sør
 - Portbygg nord
 - Portvaktbygget
 - LO-bygget
 Odda Smelt 2 omfatter de bevaringsverdige

- Kokstørke
 - Blandekammer
 - Transportgang
 - Grøntareal langs Røldalsveien
 - Smie

Utsnitt fra forside, "Odda Smelteverk, vurdering av verneverdier"

Prosjektet Oddaprosessen startet opp med det sentrumsnære portalområdet (Odda Smelt 1) hvor Odda kommune ervervet en rekke enkeltbygg. Virkeområdet for prosjektet, potensielt sett hele smelteverkstomta, ble snart delt inn i tre soner, Odda Smelt 1, 2 og 3, hvor område 1 har vært det mest sentrale både geografisk (sentrumsnært) og i forhold til bruk av ressurser. Odda Smelt 1 omfatter disse byggene i portalområdet:
 - Lindehuset
 - Sentralbadet
 - Containerverkstedet
 - Laboratoriet
 - Elektroverksted

teglsteinsbyggene først overtatt av SNU, og Odda Smelt 3 de midlertidig fredete konstruksjonene på smelteverkstomta (fredningsforslaget er i skrivende stund ute på høring).

Følgende bygg/anlegg/områder innen Odda smelt 2 og 3 har blitt berørt i større eller mindre grad av prosjektet. (For de midlertidig fredete byggene gjelder dette særlig i forbindelse med sysselsettingsmidler i 2009.)
 - Hovedlager
 - Ovn 3
 - Skalltaket
 - Kalkovn

En har hatt som mål å gradvis bevege seg innover på tomta ved å innlemme tiltak på Odda Smelt 2 og 3 der dette har vært mulig, det være seg bygningstiltak, konserter, guiding, opplesninger og kunstprosjekter.

Landskapet som dette omfattende kulturminnemiljøet ligger i, er vakkert og dramatisk. I Odda finner vi store kontraster som gir stedet sin særegenhet og spesielle verdi.

1.3 Mål og målgrupper for prosjektet (verdiskaping, kulturarven, kunnskap)

Prosjektet har vært delt inn i 4 innsatsområder med flere ulike underprosjekter, med sine respektive mål og målgrupper. Det felles hovedmålet har vært

verdiskaping med utgangspunkt i kulturminnene på smelteverkstomta. Innholdet, delprosjektene under hvert innsatsområde, har endret og justert seg en god del underveis i prosjektperioden, mens innsatsområdene og deres hovedmål har forblitt de samme. Endringene har hatt sammenheng med hvilke

arbeidsforutsetninger og hvilket handlingsrom en har hatt til enhver tid, for eksempel verneomfang og eierskap, hvilke prioriteringer en har ønsket å gjøre, samt ressurser i form av stillinger - og varierende tilgang til eksterne midler.

De 4 innsatsområdene med mål og målgrupper, pr. prosjektperiodens utløp:

Innsatsområde med delprosjekter	Målgruppe	Mål <i>verdiskaping, kulturarven, kunnskap</i>
1. Odda Smelt 1,2,3 Restaurering	Bygningseiere	Restaurere eksteriøret og i visse tilfeller interiøret i bevaringsverdige bygg og midl. fredete bygg. En gradvis utvidelse av virkeområdet. Finansiering og rapportering.
Miljøtiltak	Innbyggere	Åpning av området for publikum, forskjønning, sikring, stell av parkanlegg.

<p>2. Kunnskapsbase Odda</p> <p>Kart- og tegningsarkivet</p> <p>Bedriftsarkiv Odda smelteverk</p> <p>SINDARK, forprosjekt, Senter for Industriarkiv</p> <p>Vitensenter</p> <p>Kompetansesenter for teknisk-industrielle kulturminner</p> <p>RiO AS</p>	<p>Elever, kompetansemiljø, bygningsarbeidere, entreprenører.</p> <p>Nye eiere av bygg, befolkningen, andre.</p> <p>Arkivmiljø, forskere, historikere.</p> <p>Nasjonalt arkivmiljø, forskere, historikere, ulike kompetansemiljø, private bedrifter/eiere av arkivmateriale.</p> <p>Skoleelever, innbyggere, turister, kompetansemiljø.</p> <p>Entreprenører, håndverkere, andre restaureringsmiljøer, fagmiljøer.</p> <p>Eiere av større og mindre restaureringsobjekt. Restaureringsmiljø andre steder.</p>	<p>Med utgangspunkt i teknisk-industrielle kulturminner bygge opp og spre kunnskap om restaurering, kraftkrevende prosessindustri og tidligere bruk av det enkelte bygg.</p> <p>Ivaretakelse av kart- og tegningsarkivet for ettertiden ved hjelp av digitalisering og fysisk oppbevaring. Formidlingstiltak i 2010.</p> <p>Ivaretakelse av smelteverkets bedriftsarkiv for ettertiden.</p> <p>Ivaretakelse av private bedriftsarkiv for ettertiden. Påvirke nasjonalt rundt faren for tap av arkivmateriale ved avvikling av private bedrifter.</p> <p>Formidling av vasskraftteknologi og prosessindustri gjennom praktisk undervisning og eksperimenter. Ivaretakelse av lokal kompetanse og egenart. Opplevelsesturisme.</p> <p>Opparbeide, videreutvikle og videreformidle kunnskap om restaurering av teknisk-industrielle kulturminner. Konferanser og kurs. Ivaretakelse av smedefaget. Ta vare på, bruke og formidle gjenstander knyttet til bygningsarbeid og driftshistorikk på smelteverket.</p> <p>Etablere et bredt, lokalt fagmiljø som kan selge profesjonelle restaureringstjenester regionalt og nasjonalt.</p>
<p>3. Kulturarv som ressurs i byutvikling og næringsutvikling</p> <p>Her har det vært ulike tiltak, som deltakelse i</p>	<p>Innbyggere, huseiere, næringsaktører, arkitekter, planavdeling, byutviklere.</p>	<p>Se kulturarven samlet som ressurs, og som fokuspunkt for videre utvikling av Odda.</p> <p>Smelteverkstomta som en integrert bydel i Odda sentrum. Gradvis åpning og tilgjengeliggjøring av arealet.</p>

<p>arkitektkonkurransen European9, utarbeidelse av fargeplan for Odda sentrum, deltakelse i reguleringsplanarbeidet, støtte til nye eiere (næringsaktører), samarbeid med ny verdensarvkoordinator fra 2009.</p>		
<p>4. Reiseliv i Industriens vugge (KS/ NHO Reiseliv)</p> <p>ERIH</p> <p>(Det finnes også en rekke lokale prosjekter som ikke er direkte underlagt RIIV, men med stor RIIV-relevans, som klatreruten Via Ferrata.)</p>	<p>Innbyggere, turister, lokalt næringsliv, lokal industri, opplevelsesturismen.</p> <p>Internasjonal turisme, fagmiljøer.</p>	<p>Arbeide i nettverk med andre industristeder i Norge for å dyrke industristedenes egenart og repertoar som besøksmål, også internasjonalt.</p> <p>Gi Tyssedal/Odda en sterk posisjon på industristedenes Europakart, legge grunnlag for en ny æra for turisme, hvor natur, industriarv og levende industri spiller på lag. Holde ved like viktige fagfellesskap med samarbeidspartnere i Europa.</p>

1.4 Organisering og finansiering

Oddaprosessen har vært organisert som et prosjekt med to likeverdige partnere og prosjekteiere; Odda kommune og Norsk Vasskraft- og Industristadmuseum (NVIM). Det ble undertegnet en avtale om partnerskapet ved prosjektets begynnelse. Prosjektorganiseringen ble endret i overgangen til 2008, hvor ny prosjektledelse kom til.

En ny endring i sammensetning av styringsgruppe, observatørgruppe og referansegruppe ble underskrevet av partene i 2009.

Odda kommune har bidratt med kr. 1 000 000 årlig fra 2007, hvorav en delsum har gått til lønn av prosjektleder i 50 % stilling. Denne potten har fungert som grunnlag for våre ulike søknader. Det har etter hvert blitt et vellykket spleiselag, og en har gjort seg

godt kjent i virkemiddelapparatet. Hordaland fylkeskommune og Riksantikvaren har vært de største finansielle bidragsyterne til prosjektet, etterfulgt av Kulturminnefondet, Innovasjon Norge og Stiftelsen UNI, Sparebanken Vest og Sparebankstiftelsen DnB Nor, m.fl. Viser for øvrig til økonomiskjema over tilskuddsytere (vedlegg).

Prosjektprosessen

2.1 Arbeidsmetodikk og prosesser.

Prosjektet har fulgt metoden "PLP-prosessen" (Prosjektlederprosessen), med en overordnet styringsgruppe med observatører, en referansegruppe, arbeidsgruppe/prosjektgruppe (delprosjektledere), prosjekteiere, prosjektansvarlig og prosjektleder. Denne organisasjonsmodellen gir en tydelig ansvars- og

arbeidsfordeling. Utviklingskomiteen i Odda kommune ble underveis i prosjektperioden utpekt som strategiutvalg.

Styringsgruppa har hatt om lag 3 møter hvert halvår. De viktigste oppgavene til styringsgruppa har vært å behandle utkast til prosjektplaner pr. år, og på denne måten bestemme prosjektets aktiviteter og retning.

Delprosjektledergruppa har hatt møter etter behov, gjerne som innledende møter før planarbeid tar til, og ved oppstarten av et nytt prosjektår.

Prosjektleders arbeid i 50 % stilling har i stor grad bestått av planarbeid, rapporteringsarbeid inkl. fotodokumentasjon, søknader om midler og rapportering på bruk av midler.

2.2 Nettverk og aktørsamarbeid: Offentlige myndigheter, næringsliv, kompetansemiljøer, eiere av kulturminner, frivillige, befolkningen.

Hordaland fylkeskommune har hatt 1 representant som observatør i styringsgruppa til prosjektet. Riksantikvaren har også hatt 1 observatør i styringsgruppa.

Næringslivet har vært representert i prosjektet på følgende måte:

- 1 representant fra industrien (eiersiden) i styringsgruppa
- 1 representant fra lokal eier/investor i observatørgruppa

LO har hatt 1 representant i styringsgruppa det siste året. LO representerer også en av eierne på tomta (Fagforeningsbygget).

For øvrig er NHO Næringsliv, samt KS, sentrale i delprosjektet Reiseliv i Industriens Vugge.

Innovasjon Norge har hatt tett kontakt med en av de private aktørene innenfor prosjektets virkeområde, og gitt betydelig

økonomisk støtte til denne i 2009. Innovasjon Norge har vært deltaker i styringsgruppa, men ikke hatt anledning til å møte så ofte.

I forhold til eiere av kulturminner har en i hovedsak tatt sikte på å følge opp disse i forbindelse med søknadsarbeid til Kulturminnefondet. I tillegg har prosjektet gitt økonomisk og/eller faglig støtte til private eieres bygningsarbeid der dette har vært mulig.

Kompetanse- og fagmiljøer vi har registrert kontakt med gjennom perioden:

* NIKU: Sveinung Berg (Fargeplan, Odda sentrum)

* NIKU: Lars Jacob Hvinden-Haug (skrev Fargeplan, Odda sentrum)

* Agderforskning: Knut Hidle (Studie av Odda)

- * Stuart Smith – selvstendig konsulent fra Cornwall
- * Elisabeth Bjørsvik – smelteverkshistorie i en nasjonal/internasjonalt sammenheng
- * Arkitektthøyskolen i Oslo: Peter Hemmersam (European)
- * École Polytechnique Fédérale de Lausanne: Masterstudenter studerte Odda etter å ha fanget interesse for stedet gjennom European
- * Bergen Arkitektshøgskole i Bergen: Marianne Skjulhaug, rektor (European)
- * Odda Videregående skole: Bjarte Ursin, realfag (Vitensenteret)
- * “Nile Basin” og UiB: Eirik Øgaard (Vitensenter)
- * NVIM og ABM-prosjektet: Eirik Øgaard
- * Vitensenteret har kontakt med nasjonalt Vitensentermiljø, NITO og Tekna. Nettverk for norske vitensentre: Målfrid Snørteland ved Jærmuseet. “Vil vite” i Bergen: Asle Moldestad
- * Kontakt med fagmiljøer i Zollverein/Ruhrområdet på områdene restaurering, byutvikling, ERIH og reiseliv (RIIV)
- * NTNU-studenter og lærere (september 2010)
- * Norsk Smedforening og Nordisk Smidjeråd
- *Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR)
- * RiHa (Restaureringsnettverket i Hardanger)

Kontakten med private eiere og befolkningen har vært variert, men kunne gjerne vært prioritert og systematisert i noe større grad. Noen eksempler:

- I 2008 var private huseiere i Odda invitert til orienteringsmøte med Norsk Kulturminnefond.
- Gjennom kulturarrangementer som Litteratursymposiet og Blueshelga Lokst Utøve har de fleste innbyggerne, samt mange tilreisende, fått et forhold til Lindehuset som kulturbygg og til “Lindetorget” og SMELT Café som arena for arrangementer.
- SMELT Café har gjennom sin egenart og urbane drift fått en solid posisjon blant innbyggerne i Odda.
- Museet har med sine Vitensentertilbud kontakt opp mot den yngre delen av befolkningen.
- Restaureringssenteret i Odda har opprettet kontakt med lokale huseiere i sentrum med tanke på bemaling av eldre trehus i tråd med fargeplanen.
- I 2010 har det vært gjennomført to annonserte folkemøter; presentasjon av prosjektet Litteraturhus i Odda, og av prosjektet Lindehuset som kulturbygg.
- Innbyggerne i Odda har videre vært representert i referansegruppa ved bl.a. Odda Handelsstandforening og SMB-bedrifter.

2.3 Andre virkemidler, tilskuddsordninger mv.

Oddaprosessen har søkt om Bolystmidler (KRD), men fått avslag, i 2010.

Odda kommune søkte sammen med Bilbao m.fl. om et Urbact-prosjekt (EU-midler) i 2009, men fikk avslag. Søknaden dreide seg om utvikling av tidligere industriområder, og

ville kunne gitt Oddaprosessen (og Unescoarbeidet) et løft, og et større, internasjonalt nettverk å spille på.

Containerverkstedet i juni 2008

3.2 Konsekvenser for kulturminner og kulturarven

Uten deltakelse i Riksantikvarens verdiskapingsprogram på kulturminnefeltet ville restaureringsarbeidet gått saktere, og en ville ha sett et enda større forfall på bygg og strukturer før de kunne rustes opp. Dette ville medført et langt større behov for utskifting av originalmaterialer ved restaurering, og dermed en relativ forringing av kulturarven.

En rekke bygg er nå tatt vare på, og grunnlaget er lagt for at arbeid kan utføres på nye bygg.

”B3-gruppa”, opprettet etter initiativ fra Oddaprosessen, vil se nærmere på hvordan det fremtidige eierskapet kan bli for de fredete elementene som det ikke foreligger en plan for pr. i dag. Dette arbeidet er i oppstartsfasen.

Kulturarven i Odda sentrum vil omfattes av det pågående Verdensarvprosjektet. Oddaprosessen gir et grunnlag for å arbeide videre med verdensarvspørsmålet, i form

av et nettverk og et virkemiddelapparat.

Parallelt med Oddaprosessens arbeid har verneforskriftene for smelteverksområdet vært under utarbeiding. Forslag til verneforskrifter ble offentliggjort fra Hordaland fylkeskommune i juli 2010, og vernesaken er varslet avrundet innen utgangen av året. Det forventes at en endelig bestemmelse rundt verneomfanget vil kunne være en forløsende faktor i det videre arbeidet med smelteverkstomta.

Hva har vi lært?

4.1 Analyser og hovedpoeng

Oddaprosessen har lagt grunnlag for et helt nytt kompetansemiljø i landet – spesialkompetanse på restaurering av teknisk-industrielle kulturminner. Med denne kunnskapen vil kraftstasjoner og industriobjekter landet over kunne bli ivaretatt på en antikvarisk sikker måte for ettertiden.

Gjennom Oddaprosessen har vi avdekket at privatarkiv fra nedleggingstruede bedrifter fort kan gå tapt om ingen tar tak i dem, og vi har lagt grunnlaget for utvikling av en større kompetansebedrift som kan systematisere og viderefremme den store kunnskapskilden som private bedriftsarkiv utgjør.

Oddaprosessen har lært oss mye om å forholde seg til et mangfoldig virkemiddelapparat, om prosjektledelse, om bred medvirkning i sentrale

prosesser, og om viktigheten av kunnskap i alle ledd.

Arbeidet med Oddaprosessen legger grunnlag for å orientere seg i et internasjonalt prosjektlandskap med EU-middelfinansiering og tematisk samarbeid på tvers av landegrensene.

Gjennom Oddaprosessen har vi fått ny kunnskap om gjenbruk av industribygg og områder (alleer, plasser) til helt andre formål enn opprinnelig bruk.

Før og etter: Lindehusets vestfasade i 2008 og i 2009

4.2 Suksesshistorier

Bokbadet – Litteraturhuset i Odda er under etablering. Dette vil kunne bli Norges 2. Litteraturhus, og tar utgangspunkt i Oddas sterke forteller- og forfattertradisjon.

SMELT Café i Containerverkstedet – et kjært samlingspunkt for mennesker i alle aldre på det tidligere avstengte smelteverksområdet.

Odda Vitensenter – et konsept som gjennom innovative aktiviteter med barn og unge i sentrum bidrar til å holde fast på Oddas historie og identitet som prosessindustriested.

RiO AS – En spesialisert restaureringsorganisasjon som overstrømmes av spennende oppdrag.

Tysseal/Odda: første ankerpunkt ut i Norges ERIH-rute i 2010. (European Routes of Industrial Heritage, et internasjonalt nettverk som også inkluderer Narvik og Rjukan/Tinn.)

En stor kulturminnehelg med tema industriarv og arbeiderkultur ble arrangert på Smelteverkstomta i 2009. Dette var et av de mest vellykkede arrangementene under Kulturminneåret. Arrangør var Odda kommune, NVIM, LO i Indre Hardanger, Hardanger Veteranvognklubb og Odda Rockeklubb.

Lindehuset/Lindeplassen, ny kulturbruk og arrangementer, skisseprosjekt utarbeidet for Lindehuset som kulturbygg.

4.3 Flaskehalser og særlige utfordringer

Kulturminnevern i forhold til tidligere industriobjekter kan være utfordrende arbeid. I Norge er antikvarisk riktig ivaretagelse av industribygg fortsatt til dels et nybrottsarbeid. En kan kanskje si at det generelt er mindre forståelse for denne typen bygningsvern enn f.eks. ved ivaretagelse av tradisjonelle trehusmiljøer. Dette er en holdning som nok gjør seg gjeldende i deler av befolkningen – men en ser også at deler av

virkemiddelapparatet så langt ikke er tilpasset til å forholde seg til denne ”nye” typen kulturminner.

Oddas situasjon med konkurs, arbeidsledighet, sosiale utfordringer og fraflytting har gitt utviklingsarbeidet på smelteverksområdet helt spesielle vilkår og rammer. Bruk av midler til å ruste opp bygg som betraktes som ”stygge” eller verdiløse krever jevnlig legitimering, forklaring og argumentasjon. En inkluderende og lystbetont bruk av

kulturminnene viser seg å være den beste måten å skape oppslutning om ivaretagelsen på, ikke nødvendigvis informasjonstiltak eller ”forsvarsskrift” i medier. Å utvikle en stolthet overfor stedets egen historie kan ta tid.

Eierforhold og en uavklart fredningssak rundt ulike objekter på smelteverksområdet har vært den største flaskehalsen i prosjektet.

Anbefalinger

5.1 Anbefalinger til aktuelle målgrupper

Oddaprosessen anbefaler nye eiere av gamle bygg å sette seg godt inn i forskrifter vedr. brannsikkerhet (krav til vinduer og dører, krav til

brannvarslings- og slokkingsanlegg) samt krav til dimensjonering av takkonstruksjoner for snø. I begge disse tilfellene kan man få store utfordringer ved ny bruk av gamle bygg (omregulering), og uventede utgifter til tilrettelegging.

Oddaprosessen vil anbefale tettsteder og bysentra med trehusbebyggelse å utarbeide lokale fargeplaner med utgangspunkt i tradisjonelt fargevalg på hus i lokalmiljøet.

Odda

Registrering av fargesetting på fasader malt før 1997

Hilde Viker Berntsen
Lars Jacob Hvinden-Haug

NIKU

Utsnitt av forsiden til Fargeplan for Odda sentrum. Fargeplanen vil kunne være et sentralt dokument ved sentrumsutviklingsarbeid i Odda.

5.2 Anbefalinger til kulturminne-myndighetene

Verdiskapingsprogrammet har hatt en stor tematisk spredning. Dette har vært interessant og lærerikt for prosjektene, men for å få et størst mulig utbytte av å delta i et slikt nettverk, hadde det vært nyttig med en noe større tematisk likhet, ikke nødvendigvis i forhold til hvilken type kulturminner

man arbeider med, men gjerne med en felles tematikk, som for eksempel utvikling av tettsteder/sentra med stor kulturminnetetthet, eller lignende.

Oddaprosessen.no vil anbefale en egen støtteordning til kjøp av bygg. Det er nå opparbeidet et godt virkemiddelapparat til restaurering. Ved kjøp/overtakelse av bygg står en på bar bakke økonomisk. For ivaretagelse

av kulturminneverdier ville det kunne være en sikkerhet med en støtteordning som kan tre inn i særskilte tilfeller.

Bruken av Classfronter som informasjonsverktøy har ikke vært særlig vellykket i arbeidet. Oversending av word-dokumenter pr. e-post ville vært tidsbesparende og ville forenklet viderefremming av invitasjoner og informasjon til bl.a. medlemmer av

styringsgruppa, til delprosjektledere og andre.

Avslutningsfasen av prosjektperioden har naturlig nok vært noe preget av uklarhet rundt en mulig fase 2. I det kommunale budsjettarbeidet går frister for budsjettering for det

kommende året ut i august hvert år. Uten en tidlig avklaring på en eventuell videreføring eller statlig medfinansiering er det vanskelig å gå inn med en lokal budsjettavsetning til videreføring.

Ved en eventuell fase 2 i programmet vil det være en fordel for de nye pilotprosjektene å kjenne til rapporteringskriteriene (de ulike faktorene som skal undersøkes i et avsluttende økonomiskjema) før en begynner på arbeidet.

Veien videre

6.1 Forankring i strategidokumenter, planer osv

Oddaprosessen har tatt initiativ til opprettelsen av en prosjektgruppe som skal arbeide videre med det fredete B3-området; innhold

og avklaring av et framtidig eierskap. Opprettelsen av B3-gruppa ble enstemmig vedtatt i styringsgruppa for Oddaprosessen siste prosjektår.

Oddaprosessens resultater, erfaringer og virkemiddelapparat vil

videre kunne tas opp i Unescoarbeidet.

Delprosjektene vil i stor grad videreføres, men uten den samme, overbyggende paraplyen.

Se også pkt. 6.2.

6.2 Organisering og opplegg for eventuell videreføring

Oddaprosessens arbeid har vært til tider krevende. Med de

ressursene og det handlingsrommet som har stått til rådighet, kan det allikevel hevdes at Oddaprosessen har vært et vellykket pilotprosjekt. Det er imidlertid mye arbeid som gjenstår, både med tanke

på restaurering/finansiering, og fundamentering av ulike delprosjekters drift og virkeområde.

En kan se for seg ulike scenarier for en eventuell videreføring av prosjektet - eller delprosjektene/ resultatene av prosjektet:

1. En eventuell fase 2 av Verdiskapingsprogrammet gjennom Riksantikvaren - **eksterne / statlige midler avsettes til nye pilotprosjekter**

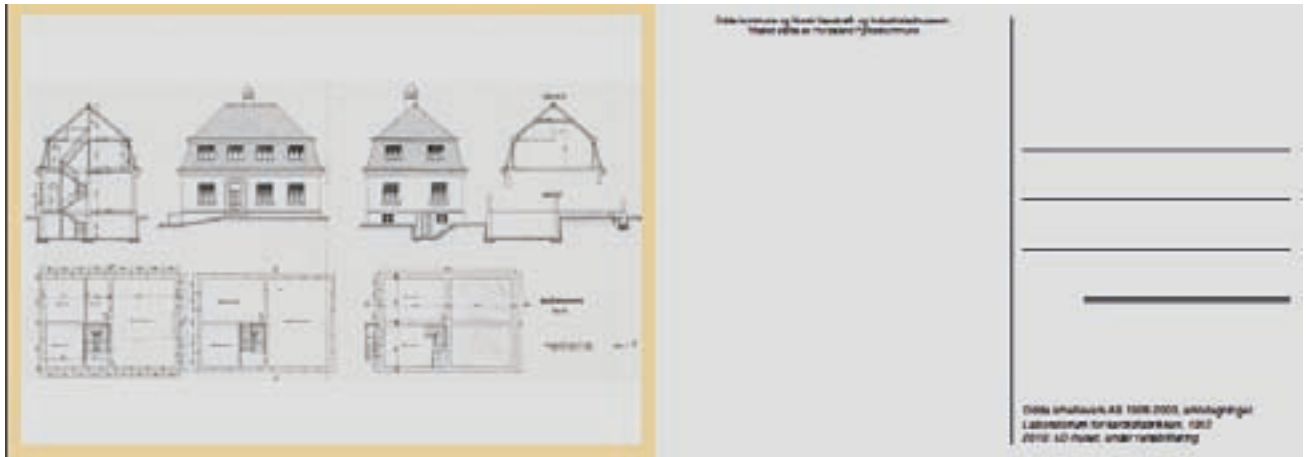
Om politisk signal kan det søkes om et nytt prosjekt i fase 2 knyttet til by- /sentrumsutvikling. Odda kommune bør da i tilfelle avsette en 30-40 % stilling til prosjektledelse av det nye prosjektet. Organisering og opplegg for videreføring avhenger av tematikk og kriterier som skisseres av Riksantikvaren, og av den politiske behandlingen av en eventuell inntreden i en ny prosjektperiode.

2. Ikke åpning for en fase 2/ eller: Odda kommune når ikke fram med sin søknad/ eller: ikke politisk ønske om å søke

- ingen avsatte eksterne/statlige midler øremerket et oppfølgingsprosjekt/videreføring av et lokalt verdiskapingsprosjekt

Ingen koordinatrorolle, delprosjektene drives på selvstendig grunnlag. Den opparbeidete arenaen mellom kommune, museum, eiere og delprosjekter vil falle bort.

Den overordnede verdiskapingen på smelteverksområdet videreføres gjennom B3-prosjektgruppa og gjennom det pågående verdensarvbeidet.

Postkortproduksjon med utgangspunkt i gamle bygningstegninger fra tidligere Odda Smelteverk AS i 2010. Her: "LO-bygget."

Vedlegg

Vedlegg som utdyper prosjektdokumentasjonen

- Økonomitabellene 1-3 jfr. rapporteringskrav RA
- Vedtatt dokument om videre arbeid med B3-området inkl. mandat for gruppa
- Årskalender for aktiviteter i 2010
- Program for filmskaper og forfatter, dokumentasjon av Oddaprosessens arbeid
- Program for konferansen "Vern gjennom ny bruk"
- Program for studenter fra NTNU, forskning på bygg på smelteverkstomta i 2010
- Nordisk mesterskap i smiing
- Prosjektdokumentasjon, Kart- og tegningsarkivet ved Siri Jordal, høsten 2010

Bakgrunnen for Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet er Regjeringens ønske om å satse på utvikling av lokalsamfunn og næringsvirksomhet med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer.

Verdiskapingsprogrammet har hatt tre hovedmål:

- Bruke kulturarven til beste for befolkning, næringsliv, lokalsamfunn og regioner
- Ta bedre vare på kulturarven.
- Utvikle og spre kunnskap om kulturarven som ressurs.

De elleve prosjektene som ble plukket ut er forskjellige når det gjelder både organisering og innhold. Pilotprosjektene ble valgt for å framskaffe gode eksempler på hvordan kulturminner og kulturmiljøer kan bidra til sosial, kulturell og økonomisk utvikling.

Verdiskapingsprogrammet avsluttes i 2010. Alle pilotprosjekter lager sine egne sluttrapporter. Riksantikvaren vil avgi sin rapport til Miljøverndepartementet i mars 2011.